

УДК 378.016:811.161.2

**СТАН СФОРМОВАНOSTI НАВИЧОК ІЗ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ
ТЕКСТУ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ**

Оксана Кравчук

*Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра української мови,
вул. Оборонна, 2, ауд. 1-310,
м. Луганськ, 91011, Україна,
тел.: (0642) 53-83-73*

У статті проаналізовано стан сформованості навичок із лінгвістичного аналізу тексту у студентів філологічного факультету.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз тексту, навички, анкетування, констатувальний зріз.

Система філологічної освіти має вигляд замкнутого кола: школа (учень) – вищий навчальний заклад (студент) – школа (учитель – учень). Найбільш оптимальний варіант кардинального зрушення в розв'язанні проблеми підготовки вчителя-словесника – актуалізація ланки “студент”, оскільки саме тут є найбільше можливостей зорієнтувати майбутнього філолога на систематичну роботу з текстом, розуміння його структури, мовної організації, типів і форм мовлення, що в кінцевому рахунку сприятиме ґрунтовному володінню навичками лінгвістичного аналізу тексту. Студент – це ще й професійно зорієнтована особа, яка прагне певних навчальних і наукових досягнень, відкрита для сприйняття нової інформації, психологічно готова до нагромадження саме лінгвістичних знань; узагальнено кажучи, студент здатен акумулювати в собі творчу потенцію, яка може реалізуватися в професійній діяльності.

В енциклопедії “Українська мова” зазначено, що лінгвістичний аналіз тексту – це аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини з метою виявлення його структурно-сислової єдності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу [3, с. 291].

Успішне оволодіння навичками лінгвістичного аналізу тексту з боку майбутніх учителів-філологів залежить від багатьох суб'єктивних і об'єктивних чинників. Суб'єктивними вважаємо:

- рівень шкільної підготовки, оскільки недостатні лінгвістичні знання гальмують реалізацію навіть правильно поставлених педагогічних завдань;
- бажання студента постійно й глибоко опановувати весь навчальний матеріал. Цей постулат впливає з “Концепції мовної освіти в Україні”, де наголошено, що необхідно посправжньому й цілеспрямовано збагачувати й розвивати мовний багаж студента [1, с. 73];
- розуміння й усвідомлення того, що набуті знання й навички знадобляться в практичній діяльності;
- уміння інтегрувати й диференціювати мовні знання, а також відтворювати раніше одержані знання й застосовувати їх на практиці;
- уміння орієнтуватися в мовно-інформаційному просторі.

До об'єктивних зараховуємо:

– правильну й чітку організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (маємо на увазі таку побудову навчально-професійної діяльності студентів, що сприятиме оптимізації процесу підготовки майбутнього вчителя-філолога до лінгвістичного аналізу тексту).

Мета статті – показати реальний стан сформованості навичок із лінгвістичного аналізу тексту у майбутніх учителів-словесників.

Досконале оволодіння навичками лінгвістичного аналізу тексту в студентів філологічного факультету пов'язане з їхньою майбутньою професійною діяльністю, оскільки вчителі “повинні навчити учнів працювати з текстом на уроках мови” [2, с. 10].

Власний педагогічний досвід та спостереження за навчальним процесом дозволяють зробити висновок, що рівень сформованості навичок щодо аналізу у студентів досить низький. Щоб визначити реальний стан володіння навичками лінгвістичного аналізу тексту майбутніми філологами, ми провели констатувальний зріз, який засвідчив рівень володіння цими навичками.

Констатувальний зріз відбувався у два етапи (у статті описано перший етап). Перший – пошуково-мотиваційний етап, під час якого було проведено анкетування студентів Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухолинського та Херсонського державного університету, мав на меті з'ясувати, як студенти володіють основною термінологією, пов'язаною з лінгвістичним аналізом тексту, як оцінюють власний рівень володіння навичками цього аналізу, які пропонують шляхи щодо їх удосконалення в процесі навчання, а також виявити труднощі, з якими вони зустрічаються під час виконання лінгвістичного аналізу тексту. В анкетуванні брали участь майбутні філологи 4 і 5 курсів філологічного факультету. Усього анкетуванням було охоплено 279 осіб.

Аналіз відповідей студентів на перше запитання анкети “Як Ви розумієте поняття “лінгвістичний аналіз тексту?” Визначте його основне завдання”, показав, що значна частина з них (47 %) не зовсім правильно розуміє суть цього поняття, студентам важко пояснити його зміст; хоча деякі з них зазначили, що основним завданням лінгвістичного аналізу тексту є *з'ясування й пояснення ролі мовних одиниць у тексті; пояснення функції мовних елементів у тексті; тлумачення функціональних можливостей мовних одиниць різних рівнів* та ін.

Друге питання передбачало назвати типи членування тексту. Воно виявилось для студентів незрозумілим, а тому тільки 23 % відповіли, що це абзац і складне синтаксичне ціле. Деякі відповіді свідчать про викривлене тлумачення питання (9 %), як-от: *основним типом є речення; текст членується на речення і словосполучення; у тексті можна вичленувати різні типи речень*. Інші опитувані (68 %) не дали відповіді.

У третьому питанні студентам запропоновано охарактеризувати основні категорії тексту. Найбільш типовими категоріями, які відзначили студенти, були зв'язність, цілісність, завершеність, інформативність, хоча деякі студенти помилково називали й такі: *стилість, єдність, логічність, доступність*.

Питання “Поясніть поняття “актуальне членування речення” значна частина студентів проігнорувала (39 %), утримавшись від відповіді; у деяких анкетах (9 %) вказали, що це підмет і присудок, у 12 % респондентів звучала відповідь: *це визначення в реченні головних і другорядних членів*. Тільки 40 % опитаних відповіли правильно, що це *членування речень на тему (відоме, дане) і рему (нове)*.

П'яте питання передбачало з'ясувати способи й засоби зв'язку речень у тексті. Серед основних засобів зв'язку студенти найчастіше виділяли лексичні (36 %), граматичні засоби вираження міжфразових зв'язків було згадано в 28 % анкет, інші засоби перелічували дуже

рідко (11 %). Паралельний та послідовний зв'язок речень у тексті відзначили 74 % опитаних.

На запитання “Чи залежить вибір мовних засобів від жанру, стилю й типу мовлення?” 92 % студентів дали правильну відповідь.

На сьоме питання анкети “Що в тексті виявляє його комунікативну зв'язність?” студенти не змогли дати відповіді (87 %) і тільки 13 % написали, що *це темо-рематична послідовність*.

Відповіді на восьме питання анкети “Дайте визначення автосемантичного речення. Доберіть до цього терміна відповідники” були в основному правильними (80 %), хоча не всі студенти (19 %) змогли дібрати відповідник до цього терміна.

На питання “З яким типом мовлення Вам найлегше працювати?” означена група респондентів зазначила, що найлегше їм працювати з описом (48 %), з розповіддю (39 %), з роздумом (13 %). На жаль, ніхто з опитаних не пояснив, що в “чистому вигляді” ці типи мовлення трапляються дуже рідко.

Найлегшими для аналізу, на думку студентів, є тексти художнього стилю, найважчими – наукового та публіцистичного. У жодній анкеті не було згадано про тексти офіційно-ділового стилю.

Серед труднощів, які постають перед студентами в процесі виконання лінгвістичного аналізу тексту, були названі такі: *важко визначити стиль мовлення, тип мовлення, мовні засоби міжфразного зв'язку; іноді важко поділити текст на складні синтаксичні цілі, а також визначити ідею тексту; знайти ключові слова; виконати деякі види (лексичний, словотвірний, морфологічний) мовного аналізу* та інші.

Дванадцять питань “Які типи інформації Вам найважче виділити в тексті?” викликало в опитуваних значні труднощі. 60 % студентів не дали відповіді на це питання, 24 % відповіли, що найважче виділити в тексті змістово-підтекстову інформацію, для 16 % респондентів такою є змістово-концептуальна інформація. Причому про експліцитну та імпліцитну (за способом вираження) інформації згадали 74 % опитаних, оскільки з такими її видами студенти зустрічались у процесі вивчення розділів сучасної української літературної мови, стилістики.

Важливо відзначити, що студенти усвідомлюють свої прогалини в знаннях, оскільки, відповідаючи на запитання анкети “Як Ви оцінюєте свій рівень володіння навичками лінгвістичного аналізу тексту?”, вони вказали: 14 % – високий, 24 % – достатній, 39 % – середній, 23 % – низький. Ці цифри підтверджують наші припущення про те, що роботу над удосконаленням навичок лінгвістичного аналізу тексту необхідно обов'язково впроваджувати в навчальний процес філологічних факультетів.

Відповіді на запитання “Які види мовного аналізу є найважчими для Вашого виконання?” були такі: фонетичний – 12 %, словотвірний – 27 %, морфемний – 18 %, морфологічний – 29 %, синтаксичний – 13 %, хоча варто зазначити, що троє респондентів написали, що всі види мовного аналізу є для них зрозумілими й не викликають ніяких труднощів.

Серед шляхів підвищення рівня володіння навичками лінгвістичного аналізу тексту студенти вказали такі: *не тільки на практичних заняттях, а й на лекціях приділяти увагу різним видам мовного аналізу; на практичних заняттях частіше проводити різні види лінгвістичного аналізу; на практичних заняттях розглядати мовні одиниці в тексті; увести до навчальних планів спеціальні факультативи, присвячені саме мовним розборам; значно більше й частіше різними завданнями орієнтувати студентів на роботу в школі; запроваджувати роботу гуртків для опрацювання незрозумілих питань із фахових*

дисциплін; проводити лінгвістичний аналіз слів, тексту на заняттях з усіх мовознавчих дисциплін; більше працювати самостійно тощо.

Отже, узагальнені результати отриманих відповідей на запитання анкети підтвердили значущість проблеми вдосконалення навичок із лінгвістичного аналізу тексту у процесі фахової підготовки майбутніх учителів-словесників.

Перспективним вважаємо вивчення рівня сформованості навичок із лінгвістичного аналізу тексту в студентів-першокурсників та вироблення методики вдосконалення цих навичок у процесі вивчення циклу мовознавчих дисциплін.

1. Біляєв О. М., Вацуленко М. С., Плахотник В. М. Концепція мовної освіти в Україні // Рідна школа. 1994. № 9. С. 71–73.
2. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 423 с.
3. Українська мова: Енциклопедія. 2-е вид., випр. і доп. К.: Укр. енцикл., 2000. 824 с.

STATUS OF FORMING OF TEXT LINGUISTIC ANALYSIS SKILLS IN STUDENTS-PHILOLOGISTS

Oksana Kravchuk

*Luhansk Taras Shevchenko National University,
Ukrainian Language department,
2 Oboronna Street,
Luhansk, 91011, Ukraine,
phone: (0-642) 53-83-73*

The status of forming of text linguistic analysis skills in students of philology faculty is considered in the article.

Key words: text linguistic analysis, skills, questionnaire method, established experiment.

СТЕПЕНЬ СФОРМИРОВАННОСТИ НАВЫКОВ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ТЕКСТА В СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Оксана Кравчук

*Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко,
кафедра украинского языка,
ул. Оборонная, 2, ауд. 1-310,
г. Луганск, 91011, Украина,
тел.: (0-642) 53-83-73*

В статье проанализировано степень сформированности навыков лингвистического анализа текста в студентов филологического факультета.

Ключевые слова: лингвистический анализ текста, навыки, анкетирование, констатирующий срез.

Стаття надійшла до редколегії 19.11. 2009

Прийнята до друку 20. 01. 2010